

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХУДУДИДАГИ
СУВ ҲАВЗАЛАРИДА ЎСУВЧИ ТУБАН ВА ЮКСАК
СУВ ЎСИМЛИКЛАРИНИ КўПАЙТИРИШ,
УЛАРНИ ХАЛҚ ХЎЖАЛИГИДА ҚўЛЛАШ**

Республика илмий-амалий ашжуман материаллари

Т Ў П Л А М И

2020 йил 13 ноябрь

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**АГРОНОМИЯ ВА БИОТЕХНОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТИ
БИОЛОГИЯ КАФЕДРАСИ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХУДУДИДАГИ
СУВ ҲАВЗАЛАРИДА ЎСУВЧИ ТУБАН ВА ЮКСАК
СУВ ЎСИМЛИКЛАРИНИ КўПАЙТИРИШ, УЛАРНИ
ХАЛҚ ХЎЖАЛИГИДА ҚўЛЛАШ**

**мавзусидаги республика илмий-амалий анжуман
материаллари**

Т Ў П Л А М И

2020 йил 13 ноябрь

Бухоро – 2020

ЎЗБЕКИСТОН СУВ ҲАВЗАЛАРИДАГИ СУВ ЎСИМЛИКЛАРИДАН Фойдаланишнинг долзарб масалалари

З.Т.Сафарова, Н.Ё. Асалова

Бухоро давлат университети

Кейинги йилларда халқ-хўжалиги хусусан эншлоқ хўжалигини ривожлантиришга жуда катта эътибор берилмоқда. Иқтисодий соҳада эришилётган ютуқлар табиий бойликлардан оқилона фойдаланиш ва бор бойликларни меъёрида, ўрнида қўллашни тақозо этади.

Қадимдан халқимиз чорва моллари учун озуқа сифатида ер усти, хўнн куруқлик ўсимликларидан фойдаланиб келинган ва ҳозирда ҳам чорва молларининг асосий озиқаси сифатида куруқлик ўсимликларидан ем-кашак, омухта ем тайёрлашда фойдаланиб келинляпти. Республикамиз географиясига, геологиясига ва гидрологиясига назар соладиган бўлсак, Ўзбекистонда нафақат куруқлик ўсимликлари балки табиий сув ҳавзаларининг юксак ва тубан сув ўсимликларидан эншлоқ хўжалиги ва халқ хўжалигида кенг фойдаланиш имкониятлари жуда катта.

Республикамиздаги сув ҳавзалар, қўллар ва уларнинг қўйиниш майдонлари умумий миқдорда 8000 кв. км ни ташкил қилади, гидрогеографик тармоқнинг умумий узунлиги тахминан 170 мианг км ни ташкил қилади. Ўзбекистон сув омборларининг ўзи деярли 94,60 кв. км майдонни эгалляйди. Албатта бундай катта майдонни эгалляган сув ҳавзалари ўзига яраша флора ва фаунага эгадир, хусусан сув ўтлари билан бой биоценозлар ҳисобланади.

Бу сув ҳавзаларида ўсаётган сув ўсимликлари шу сув ҳавзалари баликлари учун тайёр озуқа бўлиши билан бир қаторда сувни иккиламчи инфлолантириши ҳам мумкин. Масалан, Бухоро вилоятининг барча сув ҳавзаларида қаминш ўсимлиги –*Phragmites*, бошқокдошлар-*Potamo* онласига мансуб. Нафақат Бухоро вилояти сув ҳавзалари, балки Амударё ва Сирдарё оазиси сув ҳавзалари ва уларнинг перифериясидаги Фарғона, Тошкент, Хоразм вилоятлари сув ҳавзарарида жуда қадимдан ўсиб келаётган ўсимлик бўлиб ҳисобланади. Ҳозирги кунда иқтисодий ақволни яқшилаш, энги энчи ўринлари яратиш ва эншлоқ хўжалигининг балиқчилик тармоқини ривожлантириши мақсадида Республика миқдосида жуда катта майдонларда балиқчилик хўжаликлари ташкил этилган. Балиқчилик хўжаликлари сув ҳавзаларида, шунингдек бошқа табиий сув ҳавзаларда қаминш, латифолия, рдест ваби сув ўсимликлари кенг тарқалган. Хўш, бу ўсимлик сув ҳавзаларидаги ўтхўр баликлар учун озуқа бўлиши билан биргалликда яна қандай хўжалик аҳамиятига эга?

Қаминш ўсимлиги- *Phragmites* бир гектар майдонда бир вегетация даврида 250 тонна хўл масса ва 100-110 тонна куруқ биомасса беради. Бу органик биомассани куруқлик ўсимликлари биомассаси билан солиштирганда жуда катта органик массани беради, қолбуки,

куруқликдаги бирор бир ўсимлик бир вегетация даврида бундай катта ҳўл ва куруқ биомассани бера олмайди. Қамишининг бундай юқори биомасса бериши уни чорва моллари учун озуқа сифатида қадимдан қўлланиб келишига асос бўлган. Илим-фан ривожланиб техника тараққий этаётган бизнинг даврда қамшидан ота-боболаримиз томни ёпиш мақсадида фойдаланган техноогияларини қўллаш билан бир қаторда ундан сифатли қуришиш материаллари яратиб келиняпти.

Сурьмондарё вилоятидаги “Сурьон КСП Грант” масъулияти чекланган жамиятида ДСП маҳсулотларини ишлаб чиқаришда хомашё сифатида Амударё бўйида табиий ҳолда ўсувчи қамши ўсимлигидан фойдаланилиб келинмоқда.

Маълумотларга кўра, қорьона 2017 йилининг июлидан бошлаб ўз фаолиятини йўлга қўйган. Бу ерда 250дан зиёд иш ўрни яратилиши қаторида 2000 дан зиёд одам мавсумий (куз-қиш мавсуми) ишга жалб қилинган.

Мазкур МЧЖ томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулот лаборатория текширувидан ўтказилганда, унинг намликка чидамлилиқ даражаси Россияда тайёрланадиган муқобилидан 30 фоиз юқори эканлиги маълум бўлди. Мазкур қуришиш материали ҳам ички, ҳам ташқи бозор учун мўлжалланган. Хусусан, Афғонистон ҳамда Тожикистон мамлакатларининг ҳар бири билан экспорт бўйича 2 млн. долларлик шартномалар имзоланишига эришилган. Бу фақат қамши ўсимлигининг халқ хўжалигида фойдаланилиши ҳақида, аммо Ўзбекистоннинг табиий сув ҳавзарида қишлоқ хўжалиги ва халқ хўжалиги учун катта аҳамиятга эга бўлган сув ўсимлиklarини қўллаб санаб ўтиш мумкин. Бу ўсимлиklarдан тўғри фойдаланиш республикамиз халқ хўжалиги иқтисодиётини янада ривожланишига асос бўла олади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. М.И.Икромов., Х.Н.Нормуродов., А.С.Юлдашев. “Ботаника”. Дарслик. Тошкент. Ўзбекистон. 2002 йил.

2. А.М.Қобилов. “Бухоро вилояти Қора-қир кўлидаги фитопланктон ҳамда макрофитларни ўрганиш ва уларни баллиқчиликда қўллаш биотехнологияси”. Автореферат.

3. Sh.S. Pardaev, X.Z. Qo'shoqov, B.B. Toirov, G.Y.Subxonova, N.I. Khalilova, X.Q. Abdullaeva. Hadicha ko'lining bioekologik holati to'g'risida ma'lumot. Xalqaro ilmiy-amaliy onlayn anjuman materiallari. Andijon - 2020.

<i>stratiotes l</i>) ўсимлигини кўмайтириш ва сувни органи-минерал моддалардан тозалаш биотехнологияси	
Тоҳиров В.В., Раҳматова З.В., Толибова Н.Н. <i>Ўзбекистон республикаси ҳудудидagi сув ҳавзаларини тубан ва юксак о'симликлар yordamida tozalash</i>	93
Ходжаева М.С. <i>Турпа angustifolia-ингичка барели кўга ўсимлигининг халқ-ҳўжалигидаги аҳамияти</i>	95
Раҳмонова К.Қ., Ташпулатов Ҳ.Ш. <i>Dorivor сув о'симлиги хушбо'у игир (Acorus calamus l.) Ni madaniylashtirish sharoitida o'sishi va rivojlanishi</i>	97
Хонжонова М., Намозова Д., Қобилов А. <i>Azollaning bioekologik xizmatlari va ahamiyati</i>	99
Қобилов А.М., Юлдашов Л.Т., Исмоилова Д.З. Қора-қир кўмининг юксак сув ўсимликлари ва уларни балиқчиликда қўлдан	103
Јалолов Е.В., Шодмонов Ф.Қ., Агиров В.Ф. <i>Baliqchilikni rivojlantirishda yuksak сув о'симliklarining roli</i>	103
Во'ғиёв С.В., Јалолов Е.В., Ҳулдoshov Л.Т. <i>Ryaska va pistia о'симliklari chorvachilikda, parrandachilikda hamda baliqchilikda samarali qo'llas</i>	105
Ўкромова Н.С., Ҳусупов М.У., Ҳарқулова З.Р. <i>Сув о'симliklariga fsik omillarning ta'siri va dinamikasi</i>	107
Јалолов Е.В., Қобилов А.М., Давронова Ш. <i>Yuksak сув о'симliklarining tabiatda va халқ хўжалигидаги аҳамияти</i>	110

4-ШЎБА

СУВ ҲАВЗАЛАРИДАГИ ЎСИМЛИКЛАРДАН ФЙДАЛАНИШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ

Ҳайдаров С.А., Ҳўжамшухуров Н.А., Абдиназаров Х.Х. <i>Балиқчилик тармагини микросуғўтларидан фойдаланиш истиқболлари</i>	113
Холқов А.Ф., Воҳидов Х.Т. <i>Айлар-арнасой кўллар тизимида оқ сла - Sander lucioperca (Linnaeus, 1758) ning морфологик хусусиятлари ва муҳофазаланиши</i>	115
Раҳмонова О.С. Сув ҳавзаларидagi сув о'tlarining хилма-хиллиги va ulardan foydalanishning dolzarb masalalari	117
Эсанов Х.Қ., Аслонова К.А. <i>Жанубий- гарбий қизилқум флорасидagi айрим юксак сув ўсимliklarining аҳамияти</i>	119
Сафарова З.Т., Асадова Н.Е. Ўзбекистон сув ҳавзаларидagi сув ўсимliklaridan фойдаланишнинг долзарб масалалари	121
Бакаева Ш. <i>Лозийственныe особенности растения зихорния водный гиацинт- Eichornia</i>	123
Ҳайитов Е. Қ., Тошбеков Н.А., Жумаева Т.А. <i>Сув ресурсларидан</i>	124